

POSUDEK NA BAKALÁŘSKOU PRÁCI

autor práce: Adam Podhola

téma práce: Problémy britské zahraniční politiky v bilaterálních jednáních s Čínou o předání Hong Kongu (1979-1985)

autor posudku: Mgr. Jana Sehnálková, Institut mezinárodních studií, FSV UK

datum: 5. června 2010

Bakalářská práce Adama Podholy se zabývá velmi zajímavým tématem: dialogem mezi Velkou Británií a Čínskou lidovou republikou ohledně předání správy nad územím Hong Kongu.

Hong Kong se stal britskou kolonií na základě tří smluv: Smlouvy z Nankingu (1842), Pekingské smlouvy (1860) a Úmluvy o rozšíření teritoria Hong Kongu z roku 1898, na základě kterého Velká Británie získala „pronájem“ Hong Kongu na 99 let. S blížícím se datem vypršení pronájmu (30. června 1997) byl proto Londýn už v 80. letech donucen přemýšlet o budoucnosti své kolonie a o možných strategiích vyjednávání s Pekingem. Autor si ve své práci klade za cíl analyzovat průběh a výsledky bilaterálních jednání Velké Británie a Číny s důrazem na proměny přístupu britské diplomacie. Na základě této analýzy pak hodnotí, jestli byla britská strategie úspěšná či ne.

Autor čtenáře v textu provádí komplikovaným jednáním mezi Pekingem a Londýnem. Všímá si výchozích pozic obou stran jednacího stolu: Velká Británie zpočátku uvažovala o možnosti udržení svého vlivu v Hong Kongu – ať již formou prodloužení „pronájmu“ či formou sdílené správy s ČLR. Zachování britského vlivu v Hong Kongu však nebylo přijatelné pro ČLR, která odmítala uznat platnost výše zmíněných smluv, neboť byly výsledkem nepřijatelného zásahu do čínské suverenity a teritoriální integrity, tedy byly Číně vnuceny násilím proti její vůli. Pro čínské vedení v čele s Teng Siao-pchingem (a předtím Mao Ce-tungem) byly smlouvy z 19. století, kdy si západní mocnosti podmanily velkou část čínského území, symbolem tzv. „sto let ponížení“. Znovuzískání kontroly nad územím Hong Kongu, Makaa (a také Tchaj-wanu) bylo vnímáno jako zahraničněpolitická priorita, neboť jen tak bylo možné obnovit postavení Číny jako světové mocnosti. Vedle toho je obnovení Říše středu v původních imperiálních hranicích základním cílem čínských nacionalistů, přičemž je třeba zdůraznit, že Čínská komunistická strana se od počátku 80. let čím dál víc začíná opírat právě o nacionalismus, kterým nahrazuje již zdiskreditovaný marxismus-leninismus.

V první kapitole autor čínsko-britský dialog zasazuje do širšího kontextu – popisuje situaci v Hong Kongu stejně jako stav britské a čínské zahraniční politiky. Zmiňuje důležitý faktor – nově získané sebevědomí ČLR (str. 12). V této souvislosti by asi bylo vhodné zmínit, že sebedůvěra Pekingu pramenila především z proměny studenoválečných mocenských vztahů na počátku 80. let. V první řadě ČLR v roce 1979 navázala diplomatické styky se Spojenými státy, které i přes drobné komplikace v roce 1982 korunovala třetím čínsko-americkým komuniké, jímž dosáhla jistých „ústupků“ ze strany Washingtonu s ohledem na prodej zbraní Tchaj-wanu (USA se zavázaly postupně snižovat kvalitu a kvantitu prodávaných zbraní, byť Washington celou dohodu interpretoval po svém). Spolupráce se Spojenými státy výrazně posílila postavení ČLR vůči SSSR a díky tomu se začínají mezi Moskvou a Pekingem obnovovat čínsko-sovětskou roztržkou poškozené vztahy. Není tedy divu, že v čínsko-britském dialogu Peking vystupoval agresivně.

V druhé kapitole již autor popisuje, s jakými představami o budoucnosti Hong Kongu zasedali představitelé Velké Británie a ČLR k jednacímu stolu a konstatuje, že v počátku bylo mezi postojí Londýna a Pekingu velmi těžké najít styčný bod. Klíčový problém se týkal právě otázky platnosti a povahy britsko-čínských smluv, díky kterým se Hong Kong stal součástí britského impéria. Autorovi se bohužel tuto problematiku nedaří jasně vysvětlit. Na straně 17 píše, že „britská strana trvala na stanovisku, že zajištění kolonie bylo nastoleno legální cestou a jeho současný statut je legitimní dle tamního mezinárodního práva.“ Co je přesně „tamní mezinárodní právo“? Autor dále pokračuje, že „z právního hlediska byla napadnutelná i formulace ‘předání suverenity Hong Kongu,’“ aniž by bylo jasné, kde se tato formulace objevuje. Jako problematické lze považovat, že autor v textu používá spojení „suverenita Hong Kongu“. Jak sám na str. 17 poznamenává, „kolonie nenabývala statutu suverénního státu.“

Již v této kapitole autor nevysvětluje některá svá tvrzení. Na str. 11 autor píše, že výsledek války o Falklandy „ovlivnil pozdější bilaterální jednání s Čínou“. Byť se k tomuto konfliktu v textu ještě vrací, o konkrétním dopadu se již nedozvídáme. Autor dále zmiňuje, že Velká Británie se rozhodovala „z úsudku ‘Realpolitik’“. Co to ale znamenalo v praxi?

Druhá kapitola sleduje přípravu na bilaterální jednání a pokouší se definovat, jaké výchozí pozice Peking a Londýn zaujímaly a s jakými zájmy vstupovaly do vzájemného dialogu. Autor správně zmiňuje posun v čínské pozici poté, co byla schválena nová ústava v roce 1982, která uděluje navrátilivším se územím zvláštní statut – ústava totiž umožňuje vytvoření tzv. speciálních administrativních regionů (SAR), které jsou konkrétním vyjádřením principu „jedna země, dva systémy“ (one country, two systems), který měl zmírnit dopady (znovu)připojení bývalých částí Říše středu. Ani v této kapitole se však autor nepouští do hlubší analýzy. Dozvídáme se, že „[P]o konzultaci s ministerstvem Cradock informoval čínskou stranu, která deklarovala, že téma se musí řešit bilaterálně“ (str. 14). O čem velvyslanec Cradock Peking informoval zůstává čtenáři utajeno. Autor vzápětí pokračuje: „Výsledek jednání hongkongského guvernéra posloužil alespoň částečně k pochopení

čínských pozic (str. 14). Co bylo ale výsledkem jednání autor nezmiňuje. Na straně 22 autor hovoří o čtyřiceti tisíc povstáních ročně, odkud však pochází tento údaj není z textu známo. Na straně 23 pak autor píše, že „slova Margaret Thatcherové o ‘legálním charakteru smluv’ musela proto vyznít na čínské straně velmi emotivně,“ ale opět se již nedozvídáme, o jaká slova přesně šlo. Domnívám se také, že popis východisek Velké Británie a ČLR mohl být lépe (přehledněji) strukturován.

Třetí kapitola se zabývá zahájením bilaterálních jednání. Autor popisuje, že zatímco Margaret Thatcherová zaujala vyčkávací taktiku s nadějí, že si Peking uvědomí význam britského vlivu na fungování hongkongské ekonomiky a bude souhlasit s pokračováním britské správy Hong Kongu, ČLR zaujala nekompromisní postoj, který autor popisuje poněkud neobratně slovy, že „smlouvy [umožňující britskou kontrolu Hong Kongu] jsou ilegální a tudíž pozbývají legitimní platnosti“ (str. 25). V průběhu několika kol jednání se britští a čínští představitelé snažili o dosažení konsensu. Velká Británie nakonec ustoupila a prakticky uznala, že Hong Kong je součástí ČLR. Londýn dále požadoval, aby v britsko-čínském prohlášení byly obsaženy záruky Hong Kongu o ochraně lidských práv „podle charty (sic) OSN“ (str. 31), což ale Peking zpočátku odmítal. Nakonec ale bylo dosaženo kompromisu, protože, jak autor píše na str. 31, „Velká Británie ale držela v rukou ‘velkou kartu’, která měla jasně prověřit čínské úmysly...“ Co bylo tou „velkou kartou“ se ale opět čtenář nedozví.

Výsledkem jednání bylo nakonec v prosinci 1984 podepsání Společného prohlášení (Sino-British Joint Declaration). Datum podepsání Prohlášení mohlo být v kapitole věnované analýze tohoto dokumentu zmíněno. Lze souhlasit s autorem, že důležitým vítězstvím pro Velkou Británii byl příslib ČLR, že na základě principu „jedné země, dvou systémů“ vznikne SAR Hong Kong, kterému bude umožněno zachování kapitalistického systému ekonomiky a přímých voleb do legislativy. Londýn ale ustoupil v otázce guvernéra, který měl být po předání jmenován čínskou vládou. Lze také souhlasit s tím, že text prohlášení byl poněkud vágní a že tedy ponechával prostor k interpretacím.

Vzhledem k poměrně oslabené vyjednávací pozici Velké Británie lze souhlasit s autorovým tvrzením, že za daných ne příliš výhodných podmínek se vládě Margaret Thatcherové podařilo vyjednat velmi solidní dohodu, která zajistila bezproblémový transfer Hong Kongu do náruče ČLR. Domnívám se, že Velká Británie si nemohla dělat naděje na prodloužení „pronájmu“ Hong Kongu a ani na společnou správu. Tyto požadavky lze spíše považovat za snahu o stanovení co nejvyšších požadavků, ze kterých potom Londýn mohl postupně slevovat a vytvořil si tak manévrovací prostor. Za úspěch britské diplomacie lze také považovat zajištění poměrně velké autonomie Hong Kongu, zejména možnosti svobodných legislativních voleb.

Práci Adama Podholy lze vytknout především chybějící hloubka argumentace. Jak jsem již naznačila výše, autor se nepouští do hlubší analýzy a některá svá tvrzení ponechává

bez vysvětlení. Za velký kámen úrazu považuji především gramatickou a stylistickou úroveň práce. Text zcela jistě neprošel kontrolním čtením. Mezi nejčastější jazykové prohřešky patří používání anglicismů, např. „v nové konstituci“ (str. 20), „Velká Británie demonstrovala čínské straně“ (str. 26). Největším problémem je překlepů, gramatických chyb a nejasných formulací, např. „blištivý diamant“ (str. 9), „předeběhla“ (str. 13), „dodat důvěr investorům“ (str. 15), „Zahraniční mocnosti nepřispěly ekonomickými sankcemi uvalené v poválečné době...“ (str. 23), apod. Korekturu by snesla i anglická anotace a zejména résumé. Za rušivé lze považovat také to, že autor na začátku každé kapitoly opakuje, co v následujícím textu řekne. Autor také několikrát odbíhá od tématu a tím narušuje strukturu kapitol.

V textu se objevuje několik faktografických chyb: Guvernér Hong Kongu se jmenoval Murray MacLehose, ne Mac Lahose (str. 9) či MacLahose. Do úřadu MacLehose nastoupil v listopadu 1971, ne v roce 1972 (str. 9). Na str. 10 autor píše: „V roce 1979 vítězství konzervativní vlády Margaret Thatcherové...“ Lze předpokládat, že autor myslel vítězství Konzervativní strany. Na str. 28 autor hovoří o indexu Han Sheng, přitom hongkongský burzovní index se nazývá Han Seng. Na straně 27-28 autor zmiňuje hongkongského guvernéra Michaela Yahoudu, ale pokud je mi známo, nositel tohoto jména guvernérem Hong Kongu nikdy nebyl. Novinami *Asian Times* má autor asi na mysli *Asia Times*. Autor také hovoří o „čínském národním kongresu“ (str. 20, v angličtině National People's Congress), který je v češtině známý spíše jako všečínské shromáždění lidových zástupců či jako čínský parlament.

V textu se také vyskytují nejasné formulace, např. „Hong Kong byl výsledkem britské imperiální politiky“ (str. 4), „ekonomickému boomu v 70. letech dopomohly rostoucí obchodní vazby s politickým otevíráním Číny“ (str. 9) – vazby s otevíráním Číny?, „vstupní brána na čínský a asijský trh“ – není Čína v Asii? (str. 15), „teritorium Hong Kongu bylo ve své podstatě neobhajtelné, a to ze strategických či legitimních důvodů“ (str. 14), „čínské zájmy...můžeme rozdělit na ekonomické a politické důvody“ (str. 21), „právní charakter smluv“ – autor zřejmě překládá z angličtiny a měl na mysli právní povahu smluv (str. 23), „Hong Kong byl pro Čínu důležitou komoditou“ (str. 25), „Thatcherová stále vedla proti Číně 'vyčkávací taktiku“ (str. 28), „Obrat britské premiérky byl způsoben“ (str. 27), apod.

Autor používá český přepis čínštiny s výjimkou názvu Tchaj-wanu, kdy se v textu objevuje Taiwan (pinyin). „New Territories“ se v češtině nazývají Nová teritoria (malé t). U jmen čínských představitelů je třeba vždy zmínit celé jméno, aby nedocházelo k záměně. Nelze tedy hovořit jen o Tengovi, ale o Teng Siao-pchingovi.

Problémy se bohužel vyznačuje i poznámkový aparát. V anglických názvech se zpravidla píše každé slovo (s výjimkou členů a krátkých spojek a předložek) s velkým počátečním písmenem (např. Thatcher Era and Its Legacy, viz str. 10). V případě názvu zemí a míst jsou velká písmena povinností – viz např. pozn. 14 (britain's betrayal). Na konci některých poznámek pod čarou chybí tečka (např. str. 10, pozn. 2 a 4 a celý seznam použité

literatury). Cituje-li autor z časopiseckých studií, v poznámce pod čarou nezmiňuje konkrétní stránku, ze které citace pochází, ale celý stránkový rozsah článku (viz např. pozn. 8, 17). Vytknout lze také nejednotnost poznámkového aparátu (např. kurzíva mimo název časopisu – viz pozn. 3). Překládat název anglické knihy do češtiny je nestandardní: na str. 13 v pozn. 15 autor zmiňuje knihu *The Fate of Hong Kong*, kterou v textu uvádí jako *Osud Hong Kongu*. U internetových odkazů by bylo vhodné odstranit hypertext.

Nedostatky technického rázu v oblasti základních dovedností studenta bohužel zbytečně snižují kvalitu práce. Práci Adama Podholy lze doporučit k obhajobě, ale vzhledem k výše zmíněným nedostatkům, ji musím hodnotit známkou **dobře**.

V Praze 7.6.2010

Mgr. Jana Sehnálková